

magam is feledni kezdem a régi ismereteket, hasonlatosan az idegen környezetbe került emberhez, aki idők múltán és az új környezet hatása alatt feledti régi szokásait, eredeti hivatását és anyanyelvét. Gyakorlatra van szükségem a feledésre ítelt műveletekben, mondhatnám azt is, új tanulmányokra, vagy legalább is a régi tanulmányok felfrissítésére. Mint bűntudatos, bukott tanuló, ha van még rá mód és lehetőség ezen a világon, át akarom újból venni, fel akarom ismét frissíteni azokat a tantárgyakat, melyekből ma majdnem mindannyian megbuktunk Európában. Újra lelkét kívánok venni a becsületből, a tisztességből, a szabadságból, a demokráciából, a humanitásból és az értelemből, ismétlem, ha van még ismétlésre és eféle gyakorlatra mód és lehetőség ezen a világon. Szó sincs tehát bucsuzásról, kedves barátaim. A mi kapcsolataink, legalább is a lap hasábjain eltéphetetlenek. Aki a szabadság, a humanitás és az értelem barátjának tudja magát, az továbbra is maga mellett talál, amíg élek és ha még lesz papíros, nyomdagép és betűöntésre szánt ólom Európában. Európában és az egész világon! Bizony, — és ezt ismét be kell vallanom, — rövid bucsu helyett is szívesebben jelenteném érkezőmeimet, szívesebben mutogatnám messzi földről Európánkba visszajuttatott kincseinket, szívesebben bontogatnám előttem csomagomat, hogy mindenkit, aki megérdemli a gondosságot és az ajándékokat, megajándékozzak. Természetesen nem oroszlanbőrrel, elefántagyarral, rozsdás eszközökkel és buta szobortömbökkel, de messzi földről hozott, Európába ismét átplántált, vám és illetékmentesen terjeszthető humanizmussal, szabadsággal, becsülettel és tisztességgel. Hogy ez elkövetkezik, abban a reményben idvözöllek titeket, barátaim, bizom benne, hogy nem a halálraitétek szomorúságával, de a szabadság és a hűség példamutatására hivatottak konokságával. Így és ebben a szellemben köszöntelek benneteket, kedves barátaim!

(Reményik Zsigmond)

AZ ÚJ ERDÉLYI KÖNYVKIADÓK ÉS A NÉPKÖNYVTÁRAK

Erdélyben szinte mindenki ír. Kolozsvárt pl. egymásután jelennek meg, egymástól függetlenül, de azonos problémájú könyvek és füzetek. Ilyen volt a múltévben a 17 fiatal erdélyi magyar író kiadásában megjelent Bözödi György szerzette Székely bánja, a múltév őszén Bányai László könyve, a Magyarság a Dunavölgyében, majd Rácz Gyula és a Vincze János kis füzet: Mi a nemzetiségi kérdés? Utána sorok írójáról: a Vásárhelyi Hitvallás nevében. Mindezekkel szinte egyidőben a fiatal írók egyre-másra kapják vissza regénykézirataikat hazai és a pesti könyvkiadóktól: „A változott nemzetpolitikai szempontokra való tekintettel egyelőre a kiadástól el kell tekintenünk...” Az „egyelőre” elhárított fiatalok erre saját könyvkiadó szövetkezet létesítése céljából összehozták az Erdélyi Enciklopédiát. Már két kiadványa (Balogh Edgár: Iratlan történelem; Szemlér Ferenc: Más csillagon) meg is jelent és még öt készülóban. Ugyanakkor a kolozsvári Munkás Athenaeum is könyvkiadáshoz lát s már ki is adta Jordáky Lajos Spanyolország című munkáját s Kovács Katona Jenő regényének kiadására készül. De nem tétlen a Sz. C. sem. A magyar népközüösségi szervezkedés lázában helyet keres — eddigi magaslatairól leereszkedve — a népkönyvtárakban. Könyveket készül iratni esetleg az „urakról”, mert állítólag a parasztokat elsősorban az uralmi tárgyu dolgok érdeklik. Be-

szélnék azután még egy könyvkiadó vállalat létesítéséről. Ha akarjuk, ha nem, Erdélyben előbb-utóbb könyvkiadó háború indul, valamennyi a széles rétegek s így a népkönyvtárak meghódítása és új könyvtárak teremtése céljából. Hogy ebben a küzdelemben ki marad alul, az újak-e vagy a régiek, az részben tényleg a népkönyvtáraktól függ. A népkönyvtáraktól, amikről ma igen sokat beszélnek.

Mit is értünk ezek alatt a népkönyvtárak alatt?

Mindenekelőtt: tulzás csak úgy általában erdélyi népkönyvtárakról beszélni, mikor a kéznél lévő adatok csak a magyar falusi népkönyvtárak és a városi munkáskönyvtárak polcai közé nyújtanak igen fogyatékos betekintést. A román, szász és zsidó népkönyvtárakról pl. már semmit sem tudunk. Már pedig az együttélő három nép ténye ugyancsak megfontolandó szempont a népkönyvtárak kérdésében. Hogy azonban mi mégis merünk „erdélyi“ népkönyvtárakról beszélni, arra elsősorban a céhekbe tömörült munkásság könyvtárai bátorítanak fel. Ezzel természetesen korántsem becsüljük alá az állami, vagy a kisebbségi közművelődési szervek által létrehívott népkönyvtárakat, hanem mert az említett munkáskönyvtárak jellege tükrözi leginkább a nép önművelődési készségét.

A munkáskönyvtárak — mint ismeretes — saját kezdeményezésből alakultak s az önművelődési törekvéseknek arról a fokáról tanuskodnak, amely túlmege a saját nemzeti kultúra elsajátításán az itt élő nemzetek s az európai népek kulturája felé. A munkáskönyvtárak polcain nagyon barátságosan megférnek egymás mellett a román és szász írók és költők művei a magyarokéval, nemcsak magyarra fordítva, de eredeti román és német nyelven. Nem különben megférnek a zsidó regények a világirodalom klasszikus termékeivel. A mai „Erdély területén körülbelül 35-40 ilyen munkáskönyvtár működik s könyvállományuk közel 100 ezer kötete forog az olvasók kezén. Ami könyveik kiválogatását illeti, ugy ezt többnyire a nagyobb olvasottságú munkások irányítják. Mindenesetre ma már azt állítani e munkáskönyvtárakról, hogy csak bizonyos irányzatú könyveket tartanak, téves. Munkáskörökben már évek óta jelszó: Ismerj meg mindenkit! Annak az erdélyi könyvkiadónak tehát, aki eltudja találni a munkásság körében visszhangot teremtő hangot, annak máris nyert az ügye. Sokkal nehezebb a falusi népkönyvtárakban helyet szorítani az új könyvkiadóknak. Ezekhez az ut jórészt a papságon és a tanítószágon keresztül vezet. (A legtöbb helységben a tanító vagy a pap kezeli a könyvtárat, minnek következtében állandó az egyoldalúság veszélye.) Eerre a támpontra építette a Magyar Nép című kolozsvári hetilap magas tőke befektetésével a „Magyar Nép“ Könyvtára c. vállalkozást tíz esztendővel ezelőtt. Szervezett is 1938 végéig a kb. 1500 magyar lakosságú község közül 363 községben népkönyvtárat, szétküldve ez időpontig saját könyvkiadásuk első sorozatából 24.849 db könyvet 1.230.897 lej értékben. (A 363 községből 70 helyre teljesen ingyen küldték szét a sorozatot.) Ezenkívül szétküldöttek még 39.136 darab irodalmi művet, 1.025.387 lej 50 bani értékben, a rendelésekhez csatolva 50. 613 darabot ajándékként, 1.213.644 lej 50 bani értékben. Összesen 89.794 darabot, 2.239.032 lej értékben. Az első és második sorozat kiadványaiból így összesen 114.598 kötetet hozott forgalomba. 3.469.929 lej értékben. Ugyanakkor a Gyallay Domokos féle képes ábécéből 25.000 példányt osztottak ki teljesen ingyen.

Kétségtelenül nagy teljesítmény, ha tekintetbe vesszük, hogy tíz év-

vel ezelőtt alig volt falusi népkönyvtár. Kérdés: az új könyvkiadók bírják-e a versenyt a nagy tőkével dolgozó könyvkiadóvállalattal szemben, amelynek a pénzén kívül segítsége minden felekezeti iskolán és egyházi intézményen túl az az erkölcsi tekintély is, amit a népkönyvtárak megszervezésével szerzett s amit ezenfelül még alátámaszt egy 15.000 példányban megjelenő saját hetilap.

Az új könyvkiadóknak csak úgy lehet esélye olvasót találni a tömegekben, ha felfedi a falusi népkönyvtárak nagy erényei mögött lappangó gyöngöseséget és azt tudatosítja az olvasókban. E gyöngöseségek tüstént kitűnnek, ha összehasonlítjuk a munkáskönyvtárak könyveit a „Magyar Népkönyvtára” könyveivel. Az összehasonlítás során kiderül a nép által és a faluról szervezett népkönyvtárak közti színvonalbeli különbség. A „Magyar Népkönyvtára” által forgalomba hozott száztizennégyezer 598 darab 104 mű egytől-egyig magyar írók munkája. 19 mű a mezőgazdálkodás kérdéseit tárgyalja s mint ilyen, kétségtelenül előmozdítja a kisgazda hasznosabb gazdálkodását. 33 mű könnyebb fajsúlyú ismeretterjesztő munka, többnyire a család és a falusi élethez közelálló kérdések köréből. Három könyv a magyar történelmet ismerteti. A többi 52 mű népregek, mesék, versek, regények és színművek közt oszlik meg. Petőfi, Jókai, Mikszáth s más klasszikus magyar írók sorából. A mai jelesebb erdélyi írók közül Kós, Berde, Makkai, s az elhunyt Benedek Elek. A többi írók többnyire lelkészek, tanítók, akiknek alig-alig hallottuk a nevét. Teljesen hiányzanak Móricz, Szabó Dezső, Ady, Illyés Gyula, Tamási. Hiányzanak a falukutató művek, hiányzik a magyar társadalomkutatás. Mondhatnók, hiányzanak mindazok a munkák, melyek megtalálhatók a munkáskönyvtárakban. A „Magyar Népkönyvtár” egyoldalúsága még szembeötlőbb, ha tekintetbe vesszük, hogy egyetlen egy névre sem akadunk könyvjegyzékünkben az európai klasszikusok közül. Hiányzanak a román irodalom művészi s tudományos termékei. Ilyen körülmények közt bizony meglehetősen csonka ez a könyvtár a nép szempontjából. Felettébb sántít az a népnevelő munka, mely pl. az ittélő népek életét művelődését és törekvéseit nem ismerteti a magyarság közt. Még inkább bírálható gyengesége a „Magyar Népkönyvtárának” az a félelme, amivel mellőzi a magyar nemzet haladását sürgető írók műveit. Ez már szinte bűnnek számít. Hisz a népet károsítják meg, amikor a népkönyvtárak révén nem segítik elő a nép tájékozódóképességét a társadalom nagy kérdéseinek megismerése felé.

Ezeknek a szempontoknak a felismerése nélkül aligha ér el különösebb eredményt akár a fiatalok Enciklopédiája, akár a Munkás Athenaeum könyvkiadói kísérlete. Már pedig mind a két vállalkozás azzal az igényvel is jött, hogy a népkönyvtárak felfrissítője lesz. A feladat komoly és szép. Erdély 3411 községéből kb. 1500 magyar, illetve vegyes lakosságú falú! Ha ebből levonjuk azt a 363 községet, ahol már működnek népkönyvtárak, még mindig 1137 falu népkönyvtárainak a megszervezése van hátra a munkáskönyvtárakéhoz hasonlóan. Mert ahhoz, hogy a falu művelődésbeli elmaradottsága áthidalható legyen, alkalmasabb típus az utóbbi, hisz sokkal több vonatkozásban áll közelebb az olvasójához, s közelebb az „élet teréhez”. Ezért egyebek közt főbenjáró mellőzni úgy a román, mint magyarul pl. a haladó szellemű könyveket. Olyan szórványvidékeken pedig, mint teszem fel a mezőségi falvak, ahol a magyarság mindennapi élete összeforr a románságéval, ott bizony román-magyar, kö-

zösen használt népkönyvtárakra lenne szükség.

Az új könyvkiadó vállalkozások sikerét biztosítaná, ha például megtudnák győzni a vegyeslakosságú községek román szellemi vezetőit, hogy rájuk hárul a közös román-magyar nyelvű népkönyvtárak megteremtésének előmozdítása. Sokat lendítené talán a megyei könyvnapok divattá tévése. Ilyen felolvasásokkal kiemelt könyvnapok keretében megbeszélést tarthatnának a megyei népkönyvtárak vezetői. Így pontos kulturtérkép birtokába lehetne jutni a népkönyvtárak létezését, működését, tapasztalatait illetően s ezek azután kiszabnák az új feladatot is. A meglévő népkönyvtárak kivirágzása is csak ilyen széles társadalmi segítséggel lehetséges. Ezt bizonyítja a „Magyar Nép“ Könyvtára, de még inkább a munkáskönyvtárak története.

E népkönyvtárak érdekében csak hasznos lehet az erdélyi könyvkiadók versengése, ha az értékes könyvekkel történik és nem fajul el üzleti versengéssé. (Nagy István)

NÉPKÖNYVTÁRAK KÜLFÖLDÖN. Külföldön a nép és munkáskönyvtárak főleg a 8 órás munkanap bevezetése után terjedtek el. A nagyobb szabadidővel rendelkező dolgozónak lehetősége nyílt életét — munka után — testedzéssel, szórakozással és önművelődéssel emberibbé tenni. Az ezt a folyamatot elősegítő magán és állami kezdeményezések elsősorban a népkönyvtárakat szorgalmazták az összes népi művelődési intézmények közül s bár újabb a rádió és film igen hatékony kulturterjesztő eszközöknek bizonyultak, a könyv és könyvtár maradtak továbbra is a legfontosabb nevelési eszközök. Értelmezhető is. A népkönyvtárak — helyes szervezés mellett — a legalkalmasabbak a dolgozó egyéniségének kifejlesztésére és látóköre kiszélesítésére, amikor kora szellemi mozgalmába bevezetve azt nemcsak termelési, de társadalmi értékűvé is emeli. A dolgozó a népkönyvtárak szakirodalmá révén elsajátíthatja a mindennapi foglalkozásához szükséges magasabb ismereteket s így életfeltételein javíthat. Mindezeket a célkitűzéseket magáévá téve: 1. A népkönyvtárak nem várják meg, hanem „eléje mennek“ olvasóiknak; — 2. Összetételükben változatosak: szórakoztató és tanító műveket egyenlő arányban tartalmaznak; — 3. Működésükben a dolgozó rétegek

életkörülményeihez alkalmazkodnak. Így pl. vasárnap és munka utáni időkből is látogathatók stb.

A népkönyvtárak országokonkénti állásáról kimerítő adatokat találunk a Nemzetközi Szellemi Együttműködés Intézete által lefolytatott ankét eredményeit összefoglaló kötetben. (Bibliothèques populaires et loisirs ouvriers, Paris 1933). Eszerint a népkönyvtár-szervezésnek általában két típusa ismeretes. Az egyiket az állam vagy valamely kulturális intézmény egész országra kiterjedő kezdeményezése jellemzi. Ez az irányzat főleg Oroszországban nyilvánul meg. Az ankét idején — 1933-ban — Oroszország területén 18.000 népkönyvtár működött 58 millió kötettel. Ebből 12.028 falun. Az orosz népkönyvtárak eljutnak a legeldugottabb ázsiai településre, üzemekbe, klubokba, sőt a hadsereg kaszárnyáiba is.

Míg Oroszországban maga az állam irányítja a könyvtárak működését, addig például Svájcban ez a feladat a „Mindenki könyvtára“ elnevezésű intézményre hárul. A régi Ausztriában s a volt Csehszlovákiában az „Uránia“ illetve a „Masaryk Intézet“-ek töltötték be hasonló feladatkört.

A népkönyvtárak másik típusa nemzeti egyesületek alakjában jelentkezik. Ezek célja a különböző könyvtárak közötti kapcsolat meg-